

Kjøbenhavns Fængselsvæsen gennem 25 Aar.

Af Fængselsinspektør G. Brøchner-Mortensen.

Den 1ste Oktober 1920 er der forløbet 25 Aar, siden Københavns Kommunes store, nye Fængsel paa Vestre Fælle, det saakaldte *Vestre Fængsel*, toges i Brug.

Denne Begivenhed var af saa indgribende Betydning for det kjøbenhavnske Fængselsvæsen — og vel i det hele for dansk Fængselsvæsen — at den har Krav paa at mindes nu efter 25 Aars Forløb.

Det er Skik og Brug ved saadanne Lejligheder at dvæle ved, hvad Jubilaren har udrettet, og denne Skik skal ikke brydes. Men det kan være gavnligt — især naar Talen er om en Institution, der maa antages at have en adskilligt længere Levelid for sig end Jubilarer i Almindelighed — samtidig at fæste Tanken ved, hvad der endnu staar tilbage at udrette, for Laurbærrene hænges til Toring.

Paa tre Omraader tiltrængtes for 25 Aar siden, ja for den Sags Skyld allerede for 50 Aar siden, indgribende Reformen indenfor det kjøbenhavnske Fængselvæsen.

For det første var Bygningerne, hvorover man raadede, ganske utilstrækkelige og uhensigtsmæssige. Dernæst savnede man en Administration, der med fagmæssig Indsigt kunde lede det hele Fængselvæsen. Og endelig tiltrængtes et nyt Reglement, efter hvilket de forskellige Kategorier af Fanger kunde behandles paa en til deres Stilling svarende Maade.

Af Bygninger havde man kun den gamle Politiarrest ved Domhuset og, siden 1870, den evakuerede kvindelige Straffe-

anstalt paa Kristianshavn, begge lige uhensigtsmæssige, særlig med Hensyn til Fangernes Isolation, der i Inkvisitionsprocessens Blomstringstid — Hensynet til Fangerne ufortalt — maatte stille sig som overordentlig vigtig.

Fængslerne administreredes af Politidirektøren ved en af de 3 Politiinspektører, der, uden mindste faglig Uddannelse, bestred de herhen hørende Forretninger jævnsides med de ham iøvrigt paahvilende.

Reglementet var det gamle Arrestreglement af 7. Maj 1846, der, med de Modifikationer, som Retsplejeloven har indført, gælder den Dag idag, et i og for sig fortræffeligt Reglement, der imidlertid lider af den Grundskaevank, at det under ét giver Regler for Behandlingen af Varetægtsfanger og Straffanger, et Forhold, der nødvendigvis maa medføre, at den første Klasse af Fanger behandles for strengt, samtidig med at der ikke vises tilstrækkelig Strenghed mod den sidste Klasse.

Vel bygger Arrestreglementet paa det fuldt moderne Princip, at Varetægtsfangeren ikke maa lide andre Indskrænkninger end dem, der er »en nødvendig Følge af hans Friheds Indskrænkning og hans Persons Bevogtning, indtil hans Skæbne ved Dom er afgjort«. Men dette Princip er i Virkeligheden ikke gennemført, idet en Række Beføjelser, hvis Udøvelse er ganske uden Forbindelse med den Undersøgelse, der er indledet mod Varetægtsfangeren, er gjort afhængige af Dommerens eller — hvad der, under den dengang gældende Embedsordning og med Hensyn til Ønsket om at gennemføre det inkvisitoriske Princip med størst mulig Effektivitet, er det samme — af Politimesterens Forgodtbefindende. Heri har, som nævnt, Retsplejeloven medført nogen Forandring. Adgangen for Arrestanten til at modtage Besøg beror ganske vist vedblivende paa Dommerens Afgørelse, men det er udtrykkelig fastslaaet, at den kun bør nægtes, »naar særlige Omstændigheder giver Grund til at frygte, at deraf vil opstaa Skade for Undersøgelsen«. Paa samme Maade forholder det sig med Arrestantens Adgang

til at brevveksle med sine Nærmeste. Videre er der nu hjemlet Arrestanten en Ret til at beskæftige sig og til at skaffe sig Ekstraforplejning, som kun Fængselsstyrelsen kan betage ham i Tilfælde af disciplinær Straf, og sluttelig kan kun Hensynet til Fængselsordenen medføre Indskrænkninger i hans Adgang til at benytte egne Klæder.

Alle de nævnte Beføjelser, der for den udenforstaaende kunde synes ubetydelige, men hvis Nægtelse uden gyldig Grund er egnet til at virke særdeles pinefuldt og »blødgørende« paa den Fængslede, er nu hans lovhjemlede Rettigheder, der kun af bestemte Grunde kan nægtes ham. En Nægtelse vil fremtræde om en simpel Beslutning af Dommeren, og der kunde være Tvivl om, hvorvidt det ikke viide være rettest at kræve, at Dommerens Afgørelse fremtraadte som en Kendelse, mod hvilken de sædvanlige Retsmidler stød til Raadighed.

Naar det, tiltrods for det gamle Arrestreglements manglende Principfasthed paa det heromhandlede Omraade, er lykkedes længe for Retsplejelovens Tilblivelse at gennemføre en Behandling af Varetægtsfangerne, der i det væsentlige udelukkede Anvendelse af tortura carceris, tilkommer Æren herfor den første Fængselsinspektør, Grundtvig*), der under stadig utrættelig Kamp, trods Modstand og Miskendelse, fra første Færd hævdede Varetægtsarrestanternes Ret til at behandles efter det Princip, som næsten 25 Aar senere fandt Udtryk i Retsplejeloven, at Varetægtsfangen kun er »undergivet de Indskrænkninger, som er nødvendige til Sikring af Fængslingens Øjemed eller til Opretholdelse af Fængselsordenen.«

Der bebudes nu i Retsplejeloven et nyt Arrestreglement, der imidlertid endnu ikke er blevet til Virkelighed. At drofte,

*) Stener Frederik Grundtvig, Fængselsinspektør fra den 3. August 1895 til den 7. April 1910, da han udnævntes til Herredsfoged i Ning Herred. — Efter ham var tidligere Viceinspektør ved Straffeanstalterne Carl Andreas Grønning Fængselsinspektør for de kjøbenhavnske Fængsler fra den 20. Juni 1910 til sin Død, den 10. December 1913.

paa hvilke Omraader dette, forat svare til sin Hensigt, maatte adskille sig fra det gamle, vilde ved denne Lejlighed fore for vidt. Her skal blot paapeges, at den for 25 Aar siden paabegyndte Reform af det kjøbenhavnske Arrestvæsen, endnu paa dette Omraade venter paa sin Afslutning.

Med Hensyn til Fængslernes *B e s t y r e l s e* gennemførtes i 1895 en Forandring, som var af den allerstørste Betydning. Man indsaa Nødvendigheden af at henlægge Fængselsinstitutionen under en Embedsmand, der kunde ofre dette Hverv alle sine Kræfter, og oprettede i den Anledning et nyt Embede som Fængselsinspektør under Kjøbenhavns Politi. Oprindeligt havde man vistnok tænkt sig Embedet indrettet, fra Politiets Side som et nyt Politiinspektorat, bestemt til at degagere den med Fængselsadministrationen bebyrdede 3die Politiinspektør, fra Magistratens Side som en Forvalterstilling i Lighed med de ved Hospitaler og Stiftelser kendte.

Heroverfor blev det med stor Styrke hævdet af Professor Torp, der da var Medlem af Borgerrepræsentationen, at Embedet for det første maatte beklædes af en Fagmand, en Mand med fængselsmæssig Uddannelse, og ærnæst, at det maatte indrettes saaledes, at dets Indehaver kunde optræde med tilstrækkelig Autoritet ved Konflikter mellem ham og Undersøgelsesdommeren. I Konsekvens heraf burde Embedet ikke henlægges under Politidirektøren, der som overste Tiltalemyndighed ikke kunde antages at ville tage Parti mod Undersøgelsesdommeren under en mulig opstaaende Konflikt. Da Fængslerne ejes og drives af Magistraten, stod det som et andet Alternativ, der imidlertid af forskellige Grunde var upraktikabelt, at stille Fængselsinspektøren direkte under vedkommende Borgmester. Den tredje og principielt rigtige Udvej, at henlægge Embedet under Justitministeriet eller dets Kontor for Fængselssager, laa dengang ikke for.

Overfor Professor Torps Opfattelse, der næsten minder om den amerikanske, ifølge hvilken Styrelsesformen i et Fængsel bør være indskrænket monarkisk, hævdede Flertallet imidlertid, at man, saalænge man blev staaende ved In-

kvisitionsprincippet, maatte overlade Dommerne en vis Magt over Arrestanternes Ophold og Færden i Fængslerne, og af en Udvalgsbehandling fremgik da et Embede, hvis Indehaver i sin Stilling mellem Politi og Inkvisitionsdommer kunde have Anledning til at føle sig som noget helt andet end en konstitutionel Monark.

Retsplejeloven har opretholdt den principstridige Ordning, ifølge hvilken Arresthusene bestyres af Politiet, og Gennemførelsen af en Ordning, der, saaledes som det er sket i Norge, henlægger alt Fængselsvæsen under Statsforvaltningen, horer endnu Fremtiden til. Maaske er det forbeholdt en kommende Straffelovsreform, saaledes som den allerede for 25 Aar siden var paa Tale, at løse dette Spørgsmaal.

Med Hensyn til Pladsforholdene i de kjøbenhavnske Fængsler og Fangernes Isolation, var Opførelsen af Vestre Fængsel et betydeligt Fremskridt. Umiddelbart efterat Straffeloven af 1866 var traadt i Kraft, var Forholdet det, at af det samlede Antal Arrestdage tilbragtes kun $\frac{1}{10}$ i Enecelle. Den Rigelighed paa Plads i Straffeanstalterne, der opstod ved Gennemførelsen af den nye Straffelov, medførte, at den kvindelige Straffeanstalt i St. Annegade paa Kristianshavn kunde overlades Kjøbenhavns Politi til Brug som Arresthus, og dermed fulgte en øjeblikkelig Bedring med Hensyn til Isolationsprincippet Gennemførelse. Allerede i 1871, efter 1 Aars Forløb, kunde af samtlige Arrestdage 55 pCt. tilbringes i Enecelle og i 1875 endog 73 pCt. Men denne Bedring havde den for den allerede da planlagte Reform af det kjøbenhavnske Fængselsvæsen betænkelige Følge, at man besluttede sig til at vente og navnlig at afvente Virkningerne af den »nærforestaaende« Retsreform.

Siden da har det i alle Henseender uheldige kristianshavnske Arresthus siddet som en Kræftskade i Kødet paa det kommunale Fængselsvæsen. Det var Aarsag til, at man, da Opførelsen af et nyt Fængsel langt om længe besluttedes, nøjedes med at indrette dette til 300 Mandfanger, medens Opførelsen af et Kvindefængsel med tilhørende Sygeafdeling

udsattes og først blev til Virkelighed i 1918. Da Bestemmelserne i Straffelovstillæget af 1905 om en udvidet Anvendelse af Fængsel paa sædvanlig Fangekost og omboders Afsoning med simpelt Fængsel i Stedet for med Fængsel paa Vand og Brød, bragte Fangebelæget til at stige, da Pladsmangel i Straffeanstalterne medførte, at domfældte Strafarbejdsfanger maatte forblive hensiddende i Arresterne, og da endelig Krigssituationen medførte en hidtil ukendt Stigning i Fangetallet, var dette Arresthus, selv efterat Vestre Fængsel var udvidet med 166 Celler for Mandfanger og 80 Pladser for kvindelige Fanger, det københavnske Fængselsvæsens eneste, med Hensyn til fængselsmæssig Sikkerhed, Hygieine og Isolation ganske utilstrækkelige Reserve. Den Bedring i Isolutionsprincippets Gennemførelse, der fulgte med dets Ibrugtagelse i 1870, var ikke varig. Allerede i 1882 tilbragtes kun 40 pCt. af Arrestdagene i Enecelle og i 1889 var Procenttallet dalet til 25. Fangetallet, der i 1864 beløb sig til gennemsnitlig 131 daglig, var i 1884 steget til gennemsnitlig 238 og denne Stigning fortsattes samtidig med Hovedstadens Vækst, saaledes at man i 1894 naaede til et gennemsnitligt Belæg af 336 og et højeste Belæg af 413. Da Vestre Fængsel den 1ste Oktober 1895 toges i Brug, indtraadte der straks en Forandring til det bedre. Antallet af Arrestdage, tilbragte i Enecelle, steg fra 34 pCt. i 1894 til 91,8 pCt. i 1896, og i de følgende Aar lykkedes det at gennemføre Isolationen i stigende Grad, saaledes at Procenttallet paa Arrestdage tilbragte i Enecelle i Aarene 1902 og 1903 var 99,9.

I penitentiær Henseende var dette jo et særdeles tilfredsstillende Resultat. Sandheden tro maa man imidlertid indrømme, at den gennemførte Isolation, der, ogsaa ved de af den nyansatte Fængselsinspektør indførte Forbedringer i Fængslernes Tjenestegang, gennemførtes i det nye Vestre Fængsel og det samtidig ombyggede Arresthus paa Nytorv, ophørte, saasnart Arrestanterne fremstilledes til Forhør i Domhuset, hvor de maatte tilbringe en ofte timelang Vente-tid i de meget omtalte »Skabe«, smaa uhygieiniske Rum,

hvor de uden fængselsmæssig Tugt og Tilsyn i tvangfrit og ukontrolleret Samvær fik Lejlighed til at uddybe gamle og indlede nye Forbindelser med Ligesindede.

En Forandring i dette Forhold kan neppe ventes, førend Politiet ad Aare flyttes til den nye Politigaard, hvor der skal indrettes en Celleafdeling bl. a. til Brug for Kriminalkammernes Aflosere, de saakaldte »Undersøgelseskamre«. Det maa imidlertid staa klart, at Spørgsmaalet ikke er løst med en bedre Indretning af Rummene, men at der udkræves en gennemgribende Ændring af disses Bestyrelse, saaledes at Varetægtsfangerne ogsaa der undergives en med almindelige Principer stemmende Behandling.

I hygieinisk og bygningsmæssig Henseende var det nye Vestre Fængsel fortrinligt. Dets Arkitekt, Professor Fenger, havde med sjelden Omhyggelighed sat sig ind i sin Opgave og ved Studium af moderne Fængselsbygninger saavel som af den herhenhørende Litteratur opnaaet en Indsigt trods nogen Fagmand. Resultatet blev saa godt, at de ældre Afsnit af Vestre Fængsel endnu efter 25 Aars Forløb, mindre væsentlige Detailler undtagne, kan staa som Forbilleder for Fængselsbygning.

Fængslet opførtes foreløbig som en samlet Floj, indrettet med panoptisk Korridor, og placeret saaledes, at et projekteret Kvindefængsel kunde finde Plads paa Terrainet.

Indretning af en særskilt Afdeling for Straffanger, hvortil det for Varetægtsarrestanter og Strafafsonere fælles Reglement ejheller indeholdt nogen Opfordring, blev ikke gennemført eller projekteret. Det langt overvejende Antal Arrestdage faldt paa Varetægtsfanger, ikke mindre end 75 pCt. i 1895, medens 11 pCt. tilbragtes med Afsoning af Bøder og Underholdsbidrag og 14 pCt. med Udstaelse af Straffe. Af disse sidste faldt atter Størstedelen, 70 pCt., paa de kortvarige Vand- og Brød-Straffe, medens 18,9 pCt. var Straf af simpelt Fængsel og kun 11 pCt. Fængsel paa sædvanlig Fangekost. I 1904 var Forholdet mellem de tre Strafarter det, at 78,3 pCt. var Fængsel paa Vand og Brød, 12,7 pCt.

simpelt Fængsel og kun 9 pCt. Fængsel paa sædvanlig Fængselkost.

Heri medførte Straffelovstillæget en fuldkommen Revolution. Den udvidede Adgang til Benyttelse af Straf af Fængsel paa sædvanlig Fængselkost medførte, at allerede i 1906 var Forholdet mellem Strafarterne ændret saaledes, at kun 4,7 pCt. var Fængsel paa Vand og Brød, 3,9 pCt. simpelt Fængsel og 91,4 pCt. Fængsel paa sædvanlig Fængselkost. De følgende Aar betegnes ved en stadig stigende Anvendelse af den sidstnævnte Strafart, saaledes at denne i 1918 udgjorde 99,5 pCt. af al afsonet Straf, medens kun 0,1 var Vand og Brød og 0,4 simpelt Fængsel.

Straffelovsændringen havde for de københavnske Fængsler først og fremmest den Virkning, at der opstod en betydelig Pladsmangel, der blev saameget mere følelig, som Statens Straffeanstalter ogsaa led under Mangel paa Plads, saaledes at de til Strafarbejde domfældte ikke kunde afleveres, men maatte forblive i Arresten i kortere eller længere Tid efter Domfældelsen, et Forhold, der vedvarer endnu efter 15 Aars Forløb.

Arrestdagens Antal, der i 1896 havde været 137,878 og i 1905 kun 127,841, steg allerede i 1906 til 150,531. Det gennemsnitlige Belæg steg fra 350 i 1905 til 412 i 1906 og det højeste Belæg fra 449 til 504. Straffelovstillæget medførte ganske vist, at et større Tal (ca. 10 pCt.) af faldne Bøder blev betalte, nu da Afsoning skulde ske med simpelt Fængsel i Stedet for med Fængsel paa Vand og Brød, men den forlængede Afsoningstid virkede dog saaledes, at de med Afsoning af Bøder og Alimentationsbidrag tilbragte Arrestdage før som efter 1905 udgjorde 14—16 pCt. af det hele Antal.

Man søgte, som ovenfor sagt, at hjælpe sig, ved paany at tage Fællesafdelingerne i Kristianshavns Arresthus i Brug til mandlige Bødeafsonere og ved i størst muligt Omfang at laane Plads i fremmede Jurisdiktioners Arresthuse, men det blev hurtigt klart, at Overvejelserne om en Udvidelse af Vestre Fængsel, saaledes som den allerede i 1895 var planlagt,

maatte tages op paany, og denne Gang kom de til at omfatte ogsaa en Udvidelse af Fængslets Afdeling for Mandfangere.

Byggearbejderne paabegyndtes dog først i 1914 og fuldendtes, efter en paa Grund af Krigen og det stadig stigende Fangelstal saare besværlig Kampagne, i 1918.

Saaledes som Vestre Fængsel nu staar med Plads til ca. 600 Fanger af begge Køn og af forskellige Kategorier, er det større end noget andet Fængsel i Norden, og større, end det almindelig anses for heldigt, saafremt en tilstrækkelig Enhed og Fasthed i Ledelsen skal kunne opretholdes.

Ved Udvidelsen opnaaede man for Mandfangernes Vedkommende den baade penitentiært og administrativt set betydelige Fordel at kunne samle alle Straffefanger i en særskilt Floj af Fængslet, saaledes at i ethvert Tilfælde de ydre Betingelser for en mere rationel Straffuldbyrdelse nu er tilstede.

Nærmere Regler om Straffuldbyrdelsen indeholder Arrestreglementet, som nævnt, ikke, og om Fuldblbyrdelsen af den siden 1905 overvejende almindelige Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost bestemmer Lovgivningen alene, at den Fængslede er indskrænket til Fængslets Forplejning og er undergivet Arbejdstvang. Hvilket positivt eller negativt Indhold Straffen iøvrigt skal have, siges ikke, og Administrationen har da, for dog at bringe noget System i Straffuldbyrdelsen, maattet fastsætte Regler udfra almindelige penitentiære Principper. Der er imidlertid herved det uheldige, at Straffuldbyrdelsen faar et Skær af Vilkaarlighed og derved kommer til at lide af Usikkerhed, og det er at ønske, at en kommende Strafferetsreform vil omfatte ogsaa en Straffuldbyrdelseslov, hvorved de omtalte Ulemper vil fjernes.

Der stilledes i 1905 den daværende Fængselsledelse en Opgave med Hensyn til Beskæftigelse af de arbejdspligtige Fanger, som Grundtvig løste med virkelig Genialitet. Det gjaldt om at finde et Arbejde, der paa en Gang kunde udføres af alle Fanger uden langvarig Læretid, hvad de korte Straffe-

tider jo udelukker, og som samtidig i højere Grad stemmede med Principperne for en rationel Straffuldbyrdelse end det hidtil almindelige, aandsfortærende Værkplukkeri. Et saadant Arbejdsfelt fandt han i Tilvirkning af Trælegetøj, et for den kortvarige Frihedsstraf uovertræffeligt Arbejde, som samtidig løste den nationaløkonomiske Opgave at konkurrere med Legetøj af udenlandsk Fabrikat, og ikke ramtes af den sædvanlige Indvending mod Fængselsarbejde, idet der ikke fandtes nogen tilsvarende hjemlig Industri, som den kunde paaføre Konkurrence. Denne Industri har siden været dreven som Vestre Fængsels væsentlige Arbejdsvirksomhed, der ogsaa kom Varetægtsfangerne tilgode, efterat den Fordom først var overvunden, at den var saa fornøjelig, at den kunde forsinke deres Villighed til at aflægge Tilstaaelse.

Til den nyopførte Fløj af Vestre Fængsels Mandsafdeling, det saakaldte »Arbejdsfængsel«, hvor de arbejdspligtige Fanger er samlede, er knyttet et Komplex af Céllegaarde, hvor 23 Fanger daglig hele Aaret rundt under Gennemførelse af fuldstændig Isolation beskæftiges i fri Luft med Træarbejde.

I Erkendelse af, at Frihedsstraffen, forat være virksom, maa have et positivt Indhold, indførte Grundtvig for de unge Mandsfanger en Undervisning i Sprog, som siden har været fortsat. Til Belæring og Underholdning i Fritiden har man senere forsynet Cellerne i Arbejdsfængslet med Regnebøger og Tavler, hvorimod en Plan om en udvidet Undervisning i Elementærfagene af saadanne Fanger, overfor hvem det opdragende Moment i Straffen maa være fremherskende, ved en til Fængslet knyttet Lærer, endnu ikke har kunnet gennemføres.

Det Arbejde, der i Fængslets første Leveaar indadtil udførtes, forat organisere Tjenesten efter fængselsmæssige Principper, var uhyre, og der skabtes her et disciplinært og administrativt Grundlag, hvorpaa der siden har kunnet bygges. De Tid efter anden udfærdigede reglementariske Bestemmelser vedrørende Tjenestegangen er nu samlede i en

Haandbog, som Betjenten bærer hos sig og kan raadspørge under Tjenesten. Samtidig er paabegyndt en teoretisk Undervisning af Fængselsbetjentene, der har været særlig paa-krævet i Anledning af de seneste Aars gentagne, betydelige Udvidelser af Personalet.

Dette udgjorde ved Vestre Fængsels Oprettelse 69 Personer, men er nu ved Fængslernes Udvidelse og ved Gennemførelse af en 8-Timers Tjenesteturnus vokset til at omfatte ialt 308 Personer af forskellige Grader og Klasser. Tjenestetiden for Opsynspersonalet var i 1895 fra Kl. 6 Morgen til Kl. 9 Aften og Fridag indtraf hver 6te Dag. Lønnen var 950 Kr. aarlig for mandlige og 850 Kr. samt frit Værelse for kvindelige Opsyn. Nu lønnes Mænd og Kvinder ens med fra 3600 til 4000 Kr. aarlig, hvortil kommer Dyrtidstillæg.

Vistnok som det første Fængsel heri Landet fik Vestre Fængsel et kvindeligt Sygeplejepersonale, der siden er udvidet, saaledes at man nu raader over 5 Sygeplejersker med fuld hospitalsmaessig Uddannelse.

Senest er Plejepersonalet udvidet i Anledning af Oprettelsen af en Sygeafdeling for kvindelige Fanger. I denne behandles bl. a. de af Konssygdomme lidende Arrestantinder, som hidtil har maattet henligge i Hospitaler udenfor Fængslet til lige stor Ulempe for det paagældende Hospital og for den mod dem indledede Retsforfølgning.

At de nu behandles i Fængslets Sygehus, hvis Læge det tilfalder at afgive de under Retssagen nødvendige Erklæringer, har været en væsentlig Aarsag til, at man har besluttet at omordne Fængselsvæsenets Lægeforhold.

Oprindeligt paahvilede Lægetilsynet med Arrestanterne Politilægen som en Del af hans Embedsforretninger, men kort efter Fængselsreformen i 1895 oprettedes et særskilt Embede som Fængselslæge*). Der har ikke været stillet

*) Til at beklæde dette Embede fra den 1. Januar 1897 beskikkedes den 16. December 1896 Dr. med. Th. B. Hansen, som imidlertid aldrig kom til at fungere, da han den 23. December 1896 afgik ved Døden. Embedet beklædtes derefter fra den 1. Februar 1897 til den 1. Marts

noget Krav om Specialuddannelse, særlig ikke om venerologisk Uddannelse, til Embedets Indehaver. Snarere har man ved de tidligste Embedsbesættelser lagt Vægt paa psychiatrisk Uddannelse, idet man har tænkt sig, at Observationer med Hensyn til Arrestanternes mentale Tilstand kunde foregaa i Fængslet, saaledes at man undgik den i flere Henseender uheldige Indlæggelse af Observander i Hospitaler udenfor Fængslet.

Prostitutionslovgivningen af 1906 og senest Oprettelsen af en Sygeafdeling ved Kvindefængslet har imidlertid gjort det ønskeligt til Fængslerne at knytte en Venerolog, og samtidig har man erkendt, at de psychiatriske Observationer, forat give et virkeligt Billede af Arrestantens Mentalitet, som Regel maa foregaa udenfor Fængslet, hvis Indflydelse paa mange Maader vilde kunne bidrage til, at Billedet forviskedes.

Den Lægeordning, som nu er vedtagen af Kommunalbestyrelsen, og som antagelig vil blive den gældende, gaar da ud paa at dele Lægeforretningerne saaledes, at alle veneriske Sygdomme behandles af en Speciallæge, der med sin Stilling ved Fængslerne forbinder Embedet som visiterende Læge ved Sædelighedspolitiet, medens den almindelige Huslægegerning blandt Fangerne og det hygieiniske Tilsyn med Fængslerne paahviler en Læge; der tillige er Politilæge, d. v. s. Huslæge for Politiets Betjente. Herefter synes det naturligst, ved Besættelsen af dette sidste Embede at lægge Vægten paa en alsidig, praktisk Lægeuddannelse fremfor paa Specialuddannelse i den ene eller anden Retning. Forat knytte Lægerne saa nøje som muligt til deres Embedsgerning, er al anden Lægegerning end fast Konsultationspraksis dem forbudt ligesom der til den ikke specialuddannede Læge tænkes indrettet Tjenestebolig ved Vestre Fængsel.

1898 af Dr. med. Alexander Friedenreich og fra den 18. April 1898 til den 14. November 1901 af Dr. med. Peter Christian Frederik Geill. Siden den 15. Februar 1902 har praktiserende Læge Carl Riis været Fængselslæge.

Det voksende Fangebelæg og den vidtloftige Administration har i de seneste Aar nødvendiggjort Oprettelsen af to nye Embeder under det københavnske Fængselsvæsen, et som Vicefængselsinspektør og et andet som Ekspeditionssekretær*). Det er herved blevet muligt at dele de daglige Forretninger, som før hvilede paa en enkelt Mand, i to adskilte Omraader, af hvilke hver af de nævnte Embedsmænd under Fængselsinspektorens Ledelse forestaar et. Viceinspektoren, bistaaet af Arrestvagtmaster og Overbetjente, har den umiddelbare Ledelse af Tjeneste og Disciplin i Fængslerne, medens Ekspeditionssekretæren, ligeledes bistaaet af en Arrestvagtmaster og det fornødne underordnede Personale, varetager de daglige Forretninger vedrørende Fængslernes Økonomi og Arbejdsvæsen. Der er herved skabt en Mulighed for en mere intensiv Drift af Fængslerne og for en større Uddybning af de Opgaver, der endnu venter paa eller maatte frembyde sig til Losning.

En af disse, en rationel Ordning af Fangernes Forplejning, har maatte udsættes paa Grund af Krigssituationen og den endnu herskende Knaphed paa visse Varer. Det siden 1887 gældende Kostreglement, der tilbød en utilstrækkelig Ernæring (87 Gram Æggehvite, 30,4 Gram Fedt og 385,5 Gram Kulhydrater daglig) blev ved Samvirken mellem Fængselsinspektør Grundtvig og Fængselslæge Geill forbedret, bl. a. ved Tilføjeelse af 30 Gram Svinefedt, $\frac{1}{2}$ Liter Mælk og 100 Gram Rugbrød daglig. Forplejningen uddeltes tre i Stedet for, som hidtil, to Gange daglig og kom til at indeholde gennemsnitlig 114,9 Gram Æggehvite, 63,9 Gram Fedt og 457,5 Gram Kulhydrater. Senere er tilføjet et forøget Kvantum Kartoffler til Middagsmaden og 50 Gram Ost og $\frac{1}{2}$ Liter Grød til Aftensmaaltidet, hvorved Næringsværdien er forøget. Brødet, der tidligere uddeltes som et samlet Stykke (1 Pd., senere 600 Gram), hvorved fremkom et uforholdsmæssig

*) Som Viceinspektør beskikkedes den 17. April 1918 cand. jur. H. C. L. Klüwer og som Ekspeditionssekretær den 16. Juli 1919 Revisor i Magistraten F. Struer.

stort Spild, udskaeres nu i Skiver à 50 Gram, og det paalægges Arrestanterne ikke at modtage mere, end de spiser. Denne lille Foranstaltning gav det morsomme Resultat, at der øjeblikkelig sparede 10,5 pCt. af Brødforbruget. Endelig er den fra ældgammel Tid — den findes i Bespisningsreglementet for Christian d. 4des Tugthus — hidrørende Morgendrik, varmt Øl, ombyttet med den med Befolkningens nuværende Levevis bedre stemmende, The med Sukker. Endnu kan indvendes, at Kosten frembyder for ringe Afveksling, idet Middagslisten kun omfatter en Turnus paa 7 Dage; efter Fængslets Art er dette Forhold ganske vist af mindre Betydning end i en Straffeanstalt, hvor Fængslingstiden gennemgaaende er længere, men helt uden Betydning er det dog ikke, efterat Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost er bleven den overvejende almindelige.

Ved Opførelsen af Vestre Fængsel havde man beregnet, at dette, foruden at give Plads til mandlige Varelægtsfanger og Afsonere af Fængselsstraffe, skulde rumme 60 mandlige Tvangsarbejdere. Denne Plan blev imidlertid aldrig realiseret, og, med Udgangspunkt i det højeste samtidige Belæg i 1881, nemlig 213 Mandfanger, vilde man efter det nye Fængsels Opførelse og efter den samtidig stedfindende Ombygning af Nytorvs Arresthus raade over en første Reserve af 172 Pladser til Modtagelse af det antagelig voksende Fange-tal. Hvorledes denne Beregning slog til, er ovenfor paavist.

Vil Vestre Fængsel i dets udvidede Skikkelse i Forening med Fængslerne paa Nytorv i Fremtiden være i Stand til at løse sin Opgave, at rumme de Københavns Jurisdiktion vedkommende Fanger af de ovenfor nævnte Kategorier?

Hvor vanskeligt det er at anstille Beregninger paa dette Omraade viser Erfaringerne, først fra Aarene efter Straffelovstillæggets Ikrafttræden og senest fra Krigsaarene med deres voldsomme Stigning af Kriminaliteten og dermed af Fangebelæget.

Der raades nu, efterat Kristianshavns Arresthus er evakueret og tilbageleveret Staten, over følgende Pladser:

	I Enkeltecelle			I Fællesarrest			Ialt		
	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
I Vestre Fængsel	428	68	496	42	12	54	470	80	550
I Sygeafdelingerne . . .	21	23	44	—	3	3	21	26	47
I Nytorvs Arresthus . . .	72	32	104	9	12	21	81	44	125
I Detentionscellerne i									
Nytorvs Arrest	6	—	6	24	—	24	30	—	30
I begge Fængsler	527	123	650	75	27	102	602	150	752

I 1918 steg imidlertid Fangetallet til 945 (Arrestdagenses Antal var 281,790), og selvom 106 af disse Fanger var Domfældte, der paa Grund af Pladsmangel i Strafanstalterne ikke havde kunnet afleveres, og saaledes egentlig det kjøbenhavnske Fængselsvæsen uvedkommende, bliver der tilbage et Overskud af 87 Fanger. Disse kunde dog have været husede ved at belægge hver af de til 3 bestemte Fællesarrester med 5 à 6, en Overbelegning, som de efter deres Størrelse i en Nodssituation meget vel kunde have baaret. Selvom en saadan Situation paany skulde indtræffe, vilde de kjøbenhavnske Fængsler, forudsat at de kun skulde huse deres egne og ikke ogsaa et Overskud af Straffeanstaltens Fanger, altsaa være i Stand til rumlig set at løse deres Opgave.

Siden Fredsslutningen har Fangetallet været i stadig Dalen, saaledes at det i Lobet af 1919 faldt fra 710 ved Aarets Begyndelse til 274 ved Aarets Udgang. Senere er Tallet stegt og er nu i August 1920 cirka 350, kuriøst nok omtrent det samme Tal, der betegnede det gennemsnitlige Belæg for 25 Aar siden. Belæget har altid været Genstand for Fluktuationer, omend aldrig med saa voldsomme Udslag, som i de seneste Aar. Det er dog lidet sandsynligt, at Fangetallet, uanset den mellemliggende Befolkningstilvækst, skulde holde sig paa samme Trin som i 1895; snarere er Forholdet det, at man, efter i Krigsaarene at være slynget op paa den højeste Bolgetop, nu befinder sig i en Bølgedal af tilsvarende Dybde, saaledes at Ligevægtpunktet er at finde midt imellem de to Yderligheder.

Nedgangen i Fangetallet begyndte i Marts 1919, altsaa

længe før Retsplejelovens Ikrafttræden den 1. Oktober s. A., og efter den nævnte Dato er den fortsat paa en saadan Maade, at en indskrænket Anvendelse af Varetægtsarrest under den nye Retspleje vel kan siges at være en medvirkende, men ikke dens eneste eller blot væsentlige Aarsag.

Da Spørgsmaalet har megen Interesse hidsættes her en Oversigt over Arrestdagens Antal og deres procentvise Fordeling paa de forskellige Kategorier af Fanger i Tiden umiddelbart før og efter Retsreformen.

Aar	Maaned	Antal Arrestdage	Af hver 100 Arrestdage var			
			Straf	Afsoning	Varetægt	Ventende Strafarbejdsfanger
1919	Januar ...	22 824	26,2	5,8	49,0	19,0
	Februar ..	21 110	25,6	6,1	50,3	18,0
	Marts.....	22 828	25,2	5,5	53,8	15,5
	April .. .	20 115	28,4	6,5	50,3	14,8
	Maj	18 940	31,2	6,6	48,6	13,6
	Juni	16 543	29,7	6,3	53,0	11,0
	Juli	15 855	33,3	8,2	50,4	8,1
	August....	15 642	36,3	6,7	50,7	6,3
	September	14 681	37,2	8,1	49,5	5,2
	Oktober ..	12 268	37,7	6,6	47,5	8,2
	November.	9 999	35,2	6,2	46,6	12,0
	December.	9 391	32,9	6,7	49,3	10,6
1920	Januar....	9 530	30,8	9,5	51,7	8,0
	Februar...	9 717	32,2	8,5	51,5	7,8
	Marts.....	11 060	36,5	9,7	48,6	5,2
	April	11 112	39,5	9,1	47,7	3,7
	Maj	11 311	39,4	9,7	46,5	4,4
	Juni.....	10 386	34,7	10,9	46,5	7,0
	Juli	10 461	33,3	14,1	43,0	8,7

En bemærkelsesværdig Forskel i Tallene før og efter Oktober 1919 er der kun for Afsoningsdagens Vedkommende. Det vilde være interessant at efterspore Aarsagen

hertil, men Spørgsmaalet er for vidtrækkende og kræver Undersøgelser paa saa mange Omraader, at det maa forbigaaes. Blot skal her hidsættes den Jagttagelse, at Bodeafsonerne, der udgør en temmelig begrænset og fast Stamme af Voldsmænd og Urostiftere, efter Retsplejelovens Ikrafttræden ideelig indsættes til Afsoning af ganske lave Boder, medens de for den 1. Oktober 1919 altid kom med anselige Boder, paa 100 Kroner og deromkring, og først naar de i flere Maaneder ikke havde vist sig, igen indsattes til Afsoning af lave Boder. Dette kunde tyde paa, at Retsplejelovens Bestemmelse om, at Politiet kan forelægge Boder paa indtil 40 Kroner, har medført en Svækkelse af Depressionen overfor denne bestemte Stab af professionelle Drankere og Urostiftere. Er dette rigtigt, maatte Konsekvensen være, enten at Grænsen for Politiets Bodeforelæg forhojedes betydeligt, f. Eks. til 100 Kroner, eller at Politiet i disse specielle Tilfælde heft undlod at anvende Retten til Bodeforelæg, hvori for Politiretten vilde ligge et Fingerpeg i Retning af, at Sagen skønnedes uegnet til Afgørelse med lavere Bode end 40 Kroner.

Relativt synes Procenttallet af Arrestdage, tilbragte med Strafafsoning ikke at være undergaaet nogen væsentlig Forandring siden Retsplejelovens Ikrafttræden. En Sammenligning mellem Forholdene i de første 6 Maaneder af 1919 og det tilsvarende Tidsrum i 1920 synes imidlertid, absolut set, at vise en Tendens, omend en svag, hos Kjøbenhavns Byret og Østre Landsret til Anvendelse af mildere Straffe end i sin Tid af Kriminal- og Politiretten anvendt.

I den forstnævnte Periode indsattes i Vestre Fængsel i Henhold til Domme, afsagte af Kriminal- og Politiretten 269 Mænd og 122 Kvinder til Afsoning af Straf af Fængsel paa sædvanlig Fangekost i tilsammen henholdsvis 19,438 og 7312 Dage, hvilket giver en gennemsnitlig Straffetid af 72,3 Dage for Mænd og 59,9 Dage for Kvinder.

I Maanederne Januar—Juni 1920 indsattes til Afsoning af samme Strafart, idømt ved Kjøbenhavns Byret og Østre Landsret 242 Mænd og 80 Kvinder med en samlet Straffetid

af henholdsvis 16,798 og 4302 Dage. Gennemsnitlig giver dette for Mænd en Straffetid af 69,4 og for Kvinder af 53,8 Dage, eller henholdsvis 2,9 og 6,1 Dage mindre i den sidste end i den førstnævnte Periode.

Ivorledes det absolutte Forhold mellem før og nu stiller sig med Hensyn til Varetægtsfængslingernes Varighed, kan desværre ikke opgives; relativt er Forskellen, som påvist, ikke særlig bemærkelsesværdig.

Har Fængslet saaledes i det store og hele bevaret sin Karakter af kombineret Varetægts- og Straffelængsel uforandret, kan der dog i Fængslets daglige Liv konstateres en betydelig Ændring efter Retsplejelovens Ikrafttræden. De af Dommeren fastsatte Terminer for Fængslingernes Varighed, Beskikkelsen af Forsvarer fra Forfølgningens første Begyndelse og i det hele den Omstændighed, at Fangen nu virkelig føler sig som Indehaver af Partsrettigheder under Sagen, har medført, at den sjælelige Oprevhed, Uvisheden, Selvmordsforsøgene og de quæruerende Tilbøjeligheder, der under den hemmelige Forhørsmetode i saa høj Grad prægede den københavnske Fangebefolkning, nu kun undtagelsesvis optræder blandt Fangerne.

Endnu staar tilbage at omtale de betydelige økonomiske Ofre, Københavns Kommune har paalagt sig for at tilvejebringe og opretholde sit Fængselsvæsen.

Til Opførelse af Vestre Fængsel bevilgedes i 1890 1,379,447 Kr. og til dets Udvidelse i 1914 1,000,000 Kr. Til Ombygning af Arresthuset paa Nytorv var i 1888 bevilget 142,241 Kr.

Driftsudgifterne var i 1896 budgetterede til 224,200 Kr. og i Finansaaret 1920—21 til 2,491,645. Betydeligst er Udgiften til Personalets Lønninger, der i Løbet af de 25 Aar er steget fra 91,600 til 1,243,241 Kr. Udgiften til Belysning og Opvarmning er, særlig i de seneste Aar, steget meget stærkt og det samme gælder Udgifterne til Fangernes Forplejning, der i 1896 var budgetteret til 54,850 Kr. og i 1920—21 til 344,129 Kr.

Dette er jo meget betydelige Summer og ikke af dem, en Kommunalbestyrelse med et glad Hjerte giver ud. Det er imidlertid mit Haab, at den foranstaaende Oversigt over det kjøbenhavnske Fængselsvæsens Udvikling gennem de sidste 25 Aar har vist, at Udgifterne ikke har været forgæves afholdte, men at Kjøbenhavns Kommune nu har gjort sit til, at Fængslerne er i Stand til at løse den Opgave, der er stillet dem. Det maa da være mig tilladt at udtale det Ønske, at ogsaa Fængslets Personale og Bestyrelse nu og i Fremtiden vil kunne udføre deres Hverv i den Retsindighedens og Fremskridtets Aand, der har raadet i Vestre Fængsel fra dets første Grundlæggelse.